

© Атаманюк З.М.

Атаманюк З.М. – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціології ПНПУ імені К.Д.Ушинського

УДК: 100+370+330.122

РОЛЬ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ ТА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Освіта є не тільки культурний феномен, а також соціальний інститут, одна з соціальних структур суспільства. Метою інформатизації освіти України є підвищення ефективності навчального процесу за рахунок розширення обсягів подання навчальної інформації й удосконалення методів подання та перетворення цієї інформації шляхом використання інформаційної та телекомунікативної техніки. Саме недооцінка соціокультурних аспектів інформатизації суспільства породжує уявлення про неї як виключно інженерне, технологічне завдання. Освітнє призначення інформаційної підготовки молоді набуло нового поняттєвого оформлення – «інформаційна культура особистості».

Ключові слова: освіта, інформатизація, інформаційна культура особистості.

РОЛЬ ИНФОРМАТИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ И ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ

Образование - это не только культурный феномен, а также социальный институт, одна из социальных структур общества. Целью информатизации образования Украины является повышение эффективности учебного процесса за счет расширения объемов предоставления учебной информации и усовершенствование методов предоставления и превращения этой информации путем использования информационной и телекоммуникативной техники. Именно недооценка социокультурных аспектов информатизации общества порождает представление о ней как исключительно инженерное, технологическое задание. Образовательное предназначение информационной подготовки молодежи получило новое понятийное оформление «информационная культура личности».

Ключевые слова: образование, информатизация, информационная культура личности

THE ROLE OF INFORMATIZATION OF EDUCATION AND FORMATION PERSONAL INFORMATION CULTURE

Education - it not only the cultural phenomenon, and also social institute, one of social structures of society. The purpose of informatization of formation of Ukraine is an increase of efficiency of educational process due to expansion of volumes of grant educational information and improvement of methods of grant and transformation of this information by the use of informative and telecommunicative technique. Exactly the underestimation of sociokul'turnykh aspects of informatization of society generates the picture of it as an exceptionally engineering, technological task. Educational destiny of informative preparation of young people was got by new concept registration «informative culture of personality».

Key words: education, information technology, information culture of personality

Освіта - найважливіший соціальний інститут суспільства, з яким нерозривно пов'язаний як сам факт становлення людської цивілізації, так і всі подальші етапи її історичного генезису. Як відзначав Дж. Дьюї, «направляючи діяльність юних, суспільство визначає своє майбутнє» [4, с. 44].

Від найвних, спрощених і навіть примітивних форм до складних, ретельно і спеціально розроблених і постійно удосконалюваних - такий багатівіковий шлях сфери освіти в просторі соціуму [5, с.235].

Видатні ідеї, концепції і досягнення тут віднайдені через жорстке зіткнення думок, позицій, освітніх стратегій і технологій. Сократ, Платон, Арістотель, Цицерон, Сенека, Конфуцій, Ібн-Сина, Я. Коменський, Д. Дьюї, В.Сухомлинський, А. Макаренко - це лише деякі всесвітньо відомі фігури, що позначають історично важливі етапи становлення сфери освіти в людській культурі. Зважаючи на актуальність проблем освіти у всі часи, її важливості як фактора становлення культури, ми

сформулювали *мету* нашої статті як *розгляд зв'язку між інформатизацією освіти та формуванням інформаційної культури особистості*.

Освіта визнана не лише життєво необхідним способом надбання, подальшого накопичення і трансляції знань в житті все нових і нових поколінь людей. Освіта - оптимальна дорога формування людини, соціалізації особи, один з важливих каналів нормативної регуляції, продуктивної зайнятості і морально-етичного контролю. Освіта виконує в суспільстві виключно важливу роль фундаменту всієї багатоманітної, перш за все практичної (економічної) діяльності людей. Давно засвоєно також, що якісна освіта (глибокі і постійно оновлювані систематичні знання) - це дорога до свободи і що нецтво і недостатньо розвинена духовна культура - це смертельні вороги свободи як окремого індивіда, так і цілих народів, етносів, націй і держав. Нецтво ж завжди залишається опорою і надійним союзником різних форм поневолення, насильства і експлуатації [5, с.235].

На думку В.П. Андрущенко, на межі століть і тисячоліть владно заявив про себе дещо інший фактор прогресу — інформаційний. Цивілізація вступила в четверту стадію свого історичного поступу — постіндустріальну, інформаційну. На перший план знову виходять такі фактори суспільного розвитку, як освіта і наука, культура і виховання особистості. Високий професіоналізм, мовна підготовка, знання комп'ютера, реалістичний світогляд і моральні якості людини справедливо розглядаються нині як фундаментальні чинники прогресу. Враховуючи те, що вони виховуються через освіту, вона поступово, але все більш потужно виходить на передові позиції. Вклад в освіту — це вклад у розвиток людини, а відповідно — у розвиток суспільства, яке рухається в майбутнє дещо іншим чином, ніж сто років тому. Освіта і наука постають у якості стратегічного ресурсу розвитку цивілізації. Засвоїти і використати цей ресурс на благо народу, суспільства і держави — наше історичне покликання [1, с.85].

Тому важливим напрямом сучасної соціальної філософії стає філософія освіти. Взаємодія між філософією та освітою завжди відіграла суттєву роль у розвитку людства, особливо після епохи Просвітництва, яка заклала підвалини філософського осмислення освітнього процесу, звернувши увагу на прямий зв'язок міри освіченості суспільства з рівнем його соціального прогресу. До основних джерел цього напряму філософських досліджень відносять фрагменти основних праць Платона, Аристотеля, Авіцени, Фоми Аквінського, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Дьюї, Ж. Піаже та інших мислителів, які приділяли увагу соціальному аналізу освіти. Особливе місце у цьому переліку посідає трактат Ж.-Ж. Руссо, присвячений безпосередньо проблемам освіти та її соціально-практичному значенню. Як самостійний філософський напрям філософія освіти остаточно формується наприкінці ХХ століття. На межі століть вона представлена такими іменами, як Р. Мітчел, А. Блум, Н. Постмен, Дж. Брунер, М. Розенберг та інші. Основним її дослідницьким завданням стає аналіз продуктивності сучасної освіти та визначення основних шляхів її подальшої трансформації у напрямі пристосування до нових цивілізаційних умов.

Постмодерна цивілізація вимагає від нас нового розуміння та усвідомлення сутності освітнього процесу та його соціальної продуктивності. У таких умовах виникає потреба формування нових освітніх програм, які враховували б тенденції суспільного розвитку і сприяли швидкій соціалізації людини, її пристосуванню до нових соціальних умов. Тому проблема співвідношення філософії та освіти звертає на себе у сучасних умовах особливу увагу і вимагає відповідного аналізу. Усі зусилля сучасної філософії освіти спрямовані на пошук та впровадження в сучасну освіту такої освітньої парадигми, яка б змогла позитивно вирішити глобальні та інші найгостріші проблеми сучасного людства.

Темпи зростання інформації в умовах постмодерного суспільства вимагають постійного оновлення освітніх ресурсів, їхнього вдосконалення та врахування новітніх тенденцій у сучасній освіті в глобальних масштабах. Основною тенденцією сучасної філософії освіти є пошук нових освітніх парадигм, придатних для потреб сучасного суспільства, в умовах якої важливою життєвою необхідністю стає концепція освіти протягом усього життя. У зв'язку з тенденцією до постійного зростання інформаційного навантаження і, відповідно, нагромадження нового соціально значущого знання сучасній людині недостатньо для успішної самореалізації попередньо засвоєних нею знань. Інформація набуває пріоритету серед усіх інших культурних цінностей та вважається їх підґрунтям. Постійне відставання освіти від потреб суспільства, відсутність освітніх форм для трансляції головного здобуття сучасного наукового знання у формуванні людини ХХІ ст. потребує обґрунтування методологічних засад філософії сучасної освіти, нового рівня дослідження і розв'язання багатьох проблем людського буття. Освіта є не тільки культурний феномен, а також соціальний інститут, одна з соціальних структур суспільства. Зміст освіти відображає стан суспільства, перехід від одного його

стану до іншого. На сьогодні – це перехід від індустріального суспільства ХХ століття до постіндустріального чи інформаційного ХХІ століття. Розвиток і функціонування освіти обумовлено факторами та умовами існування суспільства: економічними, політичними, соціальними, культурними та ін. Разом з тим, мета освіти - у розвитку людини, який би відповідав вимогам суспільства, в якому вона живе.

Однією з найважливіших складових нової парадигми освіти є випереджувальна функція розвитку системи освіти в сучасному суспільстві. Вона в соціальній структурі перетворюється на пріоритетну, оскільки стає глобальним фактором розвитку суспільства. Це обумовлено якісно новим масштабом детермінуючого впливу системи освіти на формування реалій інформаційного типу суспільства, яке може стати реальністю тільки через розвиток відповідних освітніх тенденцій в суспільстві. Сьогодні процес гуманізації та гуманітаризації освіти є основним напрямом змістовного реформування системи освіти. Особливо актуальним аспектом цього процесу є становлення освіти як фактора розвитку культури, в тому числі й розвиток освіти, як діалогу культур. Поєднання становлення особистості з оволодінням культурними цінностями сприяє вирішенню багатьох етичних проблем, є безпосереднім джерелом багатогранності та гармонійності, які, у свою чергу, виступають вирішальними критеріями особистісного буття.

В обґрунтуванні соціальної значущості здійснення завдань освіти в нових соціальних умовах вихідною була думка, що людина ХХІ століття, яка не вміє користуватися комп'ютером, виглядатиме як людина ХХ ст., яка не вміє читати та писати. Саме в такому контексті звучали завдання інформатизації освіти у вісімдесяті роки минулого століття, сформульовані засновниками цього напрямку оновлення змісту й форм освітньо-педагогічної діяльності. З часом термін "комп'ютерна грамотність" поєднався з терміном "інформаційна грамотність". Вперше поняття "інформаційна грамотність" було введено в 1977 р. в США та використано в національній програмі реформи вищої освіти. Асоціація Американських бібліотек інформаційно грамотною вважає людину, що здатна виявити, розмістити, оцінити інформацію та найефективніше її використати [9, с.59].

Осмилення нагальних перетворень освітнього процесу відповідно до завдань науково-технічного поступу породило чимало літератури, в якій вживання термінів "комп'ютеризація освіти" та "інформатизація освіти" в працях різних авторів набуло різних форм, в тому числі й синонімічних. Останнє не було випадковістю, оскільки така форма була породжена поширеною абсолютизацією ролі технічного компоненту, засобу (в даному випадку комп'ютера) здійснення сучасних перетворень суспільного життя [10, с.148].

"Комп'ютерний всеобуч" загалом здійснився упродовж років, що минули від часу впровадження освітньої дисципліни інформатики, хоча в літературі, на конференціях та в інший спосіб було висловлено чимало дорікань більш повільному, ніж це було бажаним, темпу комплектації навчальних закладів комп'ютерами. Наявність "заліза", а саме електронної техніки відповідного рівня, розглядалася як передумова успіху інформатизації різних сфер та інститутів суспільства, зокрема освіти. Проте в Україні поки що й досі залишається актуальним ствердження, що "головною умовою комп'ютеризації [освіти] є забезпечення закладів освіти відповідними апаратними засобами електронно-обчислювальної техніки та програмами" [11 с.31]. В такому ж стані все ще недостатньої забезпеченості, як і більшість вищих навчальних закладів країни, не кажучи вже про загальноосвітні школи, знаходяться й вищі навчальні заклади [10, с.149]. Освіта мусить встигати за технічним прогресом, вчасно уточнюючи свої завдання. Проте це не проста справа, оскільки "рецептів" щодо необхідних заходів немає де взяти. Легше уточнити завдання, включаючи кон'юнктурні моменти, і вважати на певному етапі, що метою інформатизації освіти України є підвищення ефективності навчального процесу за рахунок розширення обсягів подання навчальної інформації й удосконалення методів подання та перетворення цієї інформації шляхом використання інформаційної та телекомунікативної техніки. А реалізація цих нових аспектів інформатизації освіти ще більше загострювала потреби освітніх закладів у відповідній технічній базі. Та, не зупиняючись на наявній критиці в цьому плані, зазначимо, що більшої вагомості набула в 90-ті роки критика "комп'ютерного всеобучу" як магістрального спрямування подальшого розвитку змісту освіти, навіть з боку її співавторів.

Так, В.С. Ледньов в інтерв'ю журналу "Информатика и образование" висловив думку щодо дидактичної хибності напрямку, який був наданий впровадженням інформатики. Програмування, як її основна частина, що визначила спрямованість навчання, не може, на його думку, взагалі входити в "базовий курс", оскільки останній має здійснювати формування навичок та вмінь, "що потрібні

кожній людині, незалежно від її професійної діяльності" [7, с.5].

З подальшим посиленням уваги до соціальних аспектів розуміння інформатизації як виключно техніко-технологічного процесу було охарактеризоване як недостатнє, обмежене, однобічне, іншими словами -технократичне. Технократичний підхід у тлумаченні сенсу й змісту інформатизації суспільного життя абсолютизував роль інформаційних технологій як засобу підвищення продуктивності праці та обмежувався розглядом їх застосування сферами виробництва та управління. Саме в такому тлумаченні "інформатизація", як доведено багатьма авторами, ототожнюється з "комп'ютеризацією" [10, с.151].

Визначена пріоритетність інформації як стратегічного ресурсу суспільства та інформаційної діяльності як джерела його збільшення позначається на тлумаченні сутності "інформаційного суспільства", а відповідно - завдань освіти. Не конкретизуючи поки що останні, зазначимо факт наявності такої відповідності. Його можна проілюструвати посиланням, зокрема, на підхід, реалізований одним з російських авторів підручника з інформатики - В.Ф.Шолоховичем, який скористався певним ресурсним тлумаченням інформаційного суспільства для обґрунтування об'єму необхідних знань з інформатики [12, с. 13]. Та й інші автори стурбовані тим, щоб освіта сприяла реалізації нових (ресурсних в даному випадку) запитів суспільства, які визначаються тим, на їхню думку, що загальний рівень розвитку країн світу в другій половині ХХ ст. став визначатися саме кількістю інформації, яку вони здатні передавати, опрацьовувати та відтворювати. А тому необхідні фахівці в галузі системного бачення інформаційних процесів, їх автоматизації та управління. Освоєння інформаційних ресурсів - сьогодні стратегічне завдання освіти. Навіть здійснений короткий огляд запроваджених ресурсною концепцією характеристик пріоритетів суспільного розвитку та очікуваної відповідності інноваційного оновлення завдань та змісту освіти дає можливість зрозуміти, що останнє можливе за умов творчої діяльності педагогічних працівників, внаслідок якої може з'явитися й новий зміст навчання, й нові його форми та технології [10, с.153]. Критики ресурсної концепції наголошують також на тому, що, беручи до уваги соціальні (соціально-економічні та соціально-політичні) зміни в суспільстві, ця концепція не позбавлена технократичного ставлення до людини, до окремої особистості. Питанню щодо того, як їй жити та виживати в нових умовах інформаційного середовища та не загубити свою людськість знов-таки не приділяється необхідна увага. Інформатизація суспільства - це не лише економічні та соціальні зрушення - це ще й новий спосіб життя та нові вимоги до людини, що живе в суспільстві. Ця позиція, згідно з якою значення перетворень, що відбуваються в інформатизованому суспільстві, виходить за межі виробничої та управлінської сфер, має широке соціокультурне значення, знаходить в наукових дослідженнях дедалі ширшу підтримку. В літературі обґрунтовується думка, що саме недооцінка соціокультурних аспектів інформатизації суспільства породжує уявлення про неї як виключно інженерне, технологічне завдання. Проте на сучасному етапі суспільного розвитку нагальна соціальна потреба. Тривала орієнтація виключно на технологію та програмування може перешкодити й власному розвитку інформатики як галузі наукового знання.

Зазначена позиція сприяла започаткуванню досліджень соціокультурних аспектів життєдіяльності людини та її самої з точки зору виявлення тих наслідків, які спричинюються здійснюваною інформатизацією суспільства. А відповідно до цього з'явилися й нові обрії, пріоритети та завдання освіти. Вони з'являлися поволі, не внаслідок усвідомлених завдань, а досить стихійно. І якщо інформаційна культура особистості й усвідомлювалась як бажаний результат освітньо-педагогічного впливу, то він ще не мав (та й досі не має) чітко означеної системи завдань, тим більше - шляхів, способів досягнення. Все це було більше тенденцією інноваційних пошуків окремих творчих педагогів, ніж реалізацією наявної навчальної програми [10, с.153].

Сьогодні інформаційні технології навчання різних навчальних предметів лише набирають силу, знаходячись подекуди на початкових етапах розвитку і впровадження. Про напрацьовані результати заговорили, констатуючи наявні істотні зміни, які нормативною програмою ще не передбачувалися. Про те, що починається по суті переорієнтація мети курсу інформатики: від забезпечення комп'ютерної грамотності - до формування елементів інформаційної культури. Серед здійснених змін початкової навчальної спрямованості інформатики науковці зазначають посилення загальноосвітніх аспектів змісту навчання інформатики, спроби розкрити її фундаментальний характер та вплив на сучасний науковий світогляд тощо. Вони вважають, що "майже зняте" гасло "програмування - друга грамотність". Натомість розробляється принципово новий підхід, який на головне місце висуває не програмування і комп'ютер, а використання нових інформаційних технологій у різних галузях діяльності людини. Одним із основних компонентів культури є сьогодні

інформаційна культура, яка покликана допомагати людині розбиратись у різних інформаційних технологіях та працювати із ними. Провідником цієї культури стала наука про структуру та загальні властивості інформації-інформатика.

Гершунський Б.С. зазначає, що знання, вміння, навички, які набуває учень в процесі навчання інформатиці не тільки характеризують у своїй сукупності рівень комп'ютерної грамотності, а також формують ті особистісні якості, які сприяють розвитку інформаційної культури -необхідної компоненти загальної культури людини у сучасному, а тим більше у майбутньому суспільстві [3, с.5]

Наведені міркування є одним з багатьох наявних в літературі свідчень усвідомлення того, що освітнє призначення інформаційної підготовки молоді набуло нового поняттєвого оформлення - "інформаційна культура" особистості. Це, зокрема, знайшло відображення в завданнях Концепції інформатизації освіти України, серед яких зазначено формування інформаційної культури людини, забезпечення розвитку особистісних якостей людини, розкриття її творчого потенціалу, надання діяльності творчого, дослідницького характеру та ін.

Внаслідок новизни досягнутого розуміння воно ще не має усталеного змістового розшифрування. "Інформаційна культура" як стосовно означення соціокультурного стану суспільства сучасної доби його розвитку, так і стосовно означення специфічних якостей, важливих рис особистості, що є важливими для її успішної життєдіяльності в означених суспільних умовах, ще знаходиться в полі наукових досліджень. Тому й наявні лише пропозиції щодо того чи іншого їх тлумачення.

"Інформаційна культура сьогодні стала чи не найважливішим компонентом людської культури в цілому. Але "інформаційна культура" як певний різновид культури особистості ще не набула широкого розгляду педагогічною громадськістю, тобто великі масиви психолого-педагогічних доробків щодо формування особистості залишилися недоторканими для ідеологів інформатизації освіти. Як особистість людина не існує поза взаємодією соціальним середовищем і культурою. Отож, місця дотику існують, проте вони здебільшого залишаються у вигляді деяких поширених кліше типу "розвитку розумових та творчих здібностей", позбавлених деталізованих та спеціалізованих (беручи до уваги особливості інформатики як навчальної дисципліни) дидактичних заходів [10, с.150]. Та нагальність "швидкого реагування" освіти на запити часу, науково-технічного поступу спричинює необхідність активної співучасті освітян у процесі наукового опрацювання вимог до знань, навичок і вмінь, які забезпечать формування інформаційної культури особистості освітньо-педагогічними засобами.

Отже, робота у сфері освіти і особливо безпосередня педагогічна діяльність тісно пов'язані зі світоглядними засадами людини, навіть якщо це не усвідомлюється нею і не виражається явно. Педагогічний процес більшою мірою встановлює ціннісні орієнтації людини, тому дуже важливо в навчально-виховному процесі керуватися таким світоглядним принципом, який орієнтує людей на творчу самореалізацію [5, с.49]. Таким чином, відповідь на питання, які вимоги до обсягу необхідних знань, навичок і вмінь, що має опанувати особистість в процесі свого становлення як інформаційно-культурної людини, можна знайти, аналізуючи науковий доробок стосовно інформаційної культури суспільства. Це й визначає спрямованість нашого подальшого розгляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / Андрущенко Віктор Петрович. – К.: Знання України, 2004. – 804 с.
2. Гершунский Б.С. Концепция самореализации личности в системе обоснования ценностей и целей образования // Педагогика. - 2000. -№10.-С.3-7.
3. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века: Учебное пособие для самообразования / Б.С. Гершунский. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 512 с.
4. Дьюи Дж. Демократия и образование.- М.: Педагогика-Пресс, 2000.- 280 с.
5. Культура, философия, образование в стратегиях XXI века. – Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2006. – 260 с.
6. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы /В.С. Леднев. – М.: Высшая школа, 1991. – 224 с.
7. Леднев В .С. Годом рождения курса является 1961-й // Информатика и образование. - 1999.-№ 10.-С.2-6.
8. Лутай В. Філософія сучасної освіти: Навчальний посібник / В. Лутай. - К.: Центр «Магістр - 5» Творчої спілки вчителів України, 1996. - 256 с.

© Бевзюк Н. П.

9. Медведева Е.А. Основы информационной культуры (программа курса для вузов) // Социс. - 1994. - № 11. - С. 56 - 61.
10. Філософські абрисы сучасної освіти: Монографія / Авт.кол.: Предборська І., Вишинська Г., Г.Гайдаєнко, Гамрецька Г. Та ін.; За заг.ред. І.Предборської. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 226 с.
11. Шеремет П.Г. Информатизація - шлях оновлення освіти // ПостМетодика. -1997. - № 1. - С.31 - 32.
12. Шолохович В.Ф. Информационные технологии обучения // Информатика и образование. - 1998. - № 2. - С. 5 -13.

Бевзюк Н.П. - кандидат исторических наук, доцент кафедры философии Одесского национального университета им. И.И. Мечникова
УДК 211.2:316.3

ВЧЕННЯ ПРО ПРИРЕЧЕННЯ І ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Стаття присвячена релігійній засаді кальвінізму – вченню про приречення. Автор на основі джерел розглядає значення і роль цього вчення в соціальному і релігійному життю людини. Автор приходить до висновку, що кальвінізму, з його концепцією спасіння, не був чужим соціальний і релігійний імпульс систематизації життя, який неодмінно веде до його методичної раціоналізації.

Ключові слова: вчення про приречення, кальвінізм, вчення про причастя, гріх, рабство, воля людини.

УЧЕНИЕ О ПРЕДОПРЕДЕЛЕНИИ И ПРОБЛЕМА СОЦИАЛЬНОЙ ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА

Статья посвящена религиозной основе кальвинизма – учению о предопределении. Автор на основании источников рассматривает значение и роль данного учения в социальной и религиозной жизни человека. Автор приходит к выводу, что кальвинизму, в силу его концепции спасения, не был чужд социальный и религиозный импульс систематизации жизни, который неизбежно ведет к ее методической рационализации.

Ключевые слова: учение о предопределении, кальвинизм, учение о причастии, грех, рабство, воля человека.

THE DOKTRINE OF PREDESTINATION AND PROBLEM OF HUMAN SOCIAL LIFE

The article is devoted to the religious basis of Calvinism – the doctrine of predestination. Grounding on numerous sources the author considers the meaning and the role of this doctrine in social and religious life of a human being. The author comes to a conclusion that social and religious impulse of life systematization which inevitably leads to its methodic rationalization was alien to Calvinism due to its conception of salvation.

Key words: Doctrine of predestination, Calvinism, the teaching of Eucharist, sin, slavery, human will.

Верой, во имя которой в XVI и XVII вв. в наиболее развитых капиталистических странах — в Нидерландах, Англии, Франции — велась ожесточенная политическая и идеологическая борьба, был кальвинизм. Наиболее важным для этого учения догматом считалось учение об избранности к спасению. Часто спорили, является ли это учение «самым основным догматом» реформатства или лишь «придатком» к нему; сосредоточена ли в учении о предопределении главная опасность для государства. Возведение этого учения в ранг канонической значимости было главной задачей синодов